

СОВЕТСКИЙ АЛБАТЫ
ЈАНҢЫ ОНҢЫЛДЫКТЫ
ЈАНҢЫ ЈААН КЕРЕКТЕРДИН
ЛЕ ЈЕДИМДЕРДИН ОНҢЫЛДЫГЫ
ЭДИП АЛАР ТУРУМКАЙ
КҮҮН-ТАПТУ БАШТАЙТ

Агитатордын БЛОКНОДЫ

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫН' БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүги

1981 j.
ФЕВРАЛЬ
2 №

АЛТАЙДЫН БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫН
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ

ЛЕНИННИНГ ҮРЕТКЕНИ ААЙЫНЧА КОММУНИСТИЧЕСКИЙ ЭП-СҮМЕЛЕ ИШТЕЕР

Советский улус эртенги күнге иженип ле бүдүп, ачык-
арык санаа-шүүлтеле жаңы бешжылдыкты баштады.

Бир бешжылдык түгенеле, жаңызы башталган өйдө једип
алган једимдерди темдектелген пландарла түндештирер, бар
аргаларды канча ла кире толо тузаланала, жаңы једимдерге
једип аларын пландаар керек.

Бистин ороон сүреен јаан политический көдүриниде, иш-
те жаңы једимдерле КПСС-тин XXVI съездин уткыырга бе-
летенип туру.

Съездтер ортодо өткөн өйдө јаан политический ле соци-
альный задачалар бүтти. Партиянын ла албатынын төзөмөл
ижинин једимдери ле једикпестери жаынан КПСС-тин Төс
Комитединин октябрьский (1980 ј.) Пленумынын ла СССР-
дин Верховный Советинин сессиязынын јөптөринде, КПСС-
тин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Вер-
ховный Советинин Президиумынын Председатели нөкөр
Л. И. Брежнев Пленумда айткан куучынында терен түп
шүүлтелер эдилген.

«Партиянын XXIV ле XXV съездтеринде јарадып јөптөгөн
экономический стратегия чике болгонын өткөн јылдар кереле-
ди — деп, Леонид Ильич Брежнев айткан. — Бистин ороон-
нын экономический ле коруланар ийде-чыдалы өскөн. Албаты
хозяйствоны бастыразын өскүреринде, јаан учурлу социаль-
ный задачаларды бүдүреринде јаан алтам эдилген».

Бистин областьтын ишчилеринин једимдери јакшы. Про-
мышленный предприятиелер бешжылдык планды бүдүреле,
планга үзеери 2 миллион 400 мун салковойдын продукциязын
бердилер. 12 промышленный предприятие бешжылдыктын ја-
кылталарын өйинен озо бүдүрдилер.

Каракөкшидеги агашхозтын коллективи планга үзеери
государственного 38 мун кубометр агаш аткарган. Маймадагы
завод бешжылдык планга үзеери 1124 автомобиль ремонт
јазаган. Горно-Алтайскта бөс эдип турган фабриканын бөс
согоочылары молжуларына үзеери 320 мун метр бөс эдип берди-

лер. «Электробытприбор» заводтон садуга планга ўзеери 10750 электросамовар барган.

Областын колхозторы ла совхозторы бешјылдыктын туркунына государственого 118 мун тонна эт, 197,6 мун тонна сўт саткандар. Государственного тўк, ноокы ла агнын мўўзин табыштылары јанынан јакылталар бўткен. Тогузынчы беш-јылдыктагызына кўрў государственого јылына орто тооло тўк табыштырып турганы 6,4 процентке, ноокыны — 70 процентке, агнын мўўзин табыштырып турганы 11,2 процентке кўптўгўн.

Малдан алар продукцияны иштеерин ле государственого садарын Кан-Оозы аймактын хозяйстволоры чик јок кўптўттилер. Аймак государственого эт табыштыларын айына орто тооло, тогузынчы бешјылдыктагызына кўрў, 8 процентке, тўкти — 6,3 процентке, ноокыны — 2,8 катапка кўптўткўн.

Улустын иштеги ле политический эрчимин кўдўретен тын арга — социалистический мўрўй бастыра общественный производство једимдў болорын јеткилдеерине ле иштин арбынын бийиктедерине ууландырылат.

Социалистический мўрўй анчадала В. И. Лениннин чыккан кўнинен ала 110-чы јылдыкка белетенгениле колбой тынгыган. Городто ло јурттарда, кажы ла школдо ло ишкўчиле јаткандардын коллективинде В. И. Лениннин адын аданган колхозтордын коллективтеринин ле областта Ленинник ордениле кайралдаткан ат-нерелў улустын баштаганыла Лениннин јубилейин јозокту уткыры учун мўрўй элбеген. Ол мўрўйдин итогторы аайынча Лениннин чыккан кўнине эрчимдў иштенип, бешјылдык пландарды бўдўргени учун промышленностьто ло јурт хозяйстводо 23 коллектив, 38 бригада, цех ле ферма, албаты хозяйствонин бастыра бўлўктеринде 1600 озочыл ишчи мактулу Ленинский грамоталарла кайралдаткан.

КПСС-тин Тўс Комитединин июнь айдагы (1980 ј.) Пленумынын кийнинде КПСС-тин XXVI съездине белетенип баштаганыла колбой социалистический мўрўй јангыдан элбе-ди. Ишкўчиле јаткандардын коллективтеринде «КПСС-тин XXVI съездине уткуй — мергендў иштин јирме алты неде-лезин ўткўрери учун» тартыжу башталды. Бастыра бу иштердин шылтузында промышленностьтын, строительство-нын, транспорттын ла јурт хозяйствонин беженнен ажыра предприятиялери, 400 бригада, участок ло цех, јети муннан ажыра озочыл ишчилер бешјылдыкты бастыра кўргўзўлер

аайынча бүдүрдилер. Иштин 1412 озочылы «1980 жылдагы социалистический мөрөйдин јенүчизи» знака кайралдаткан. Бешјылдыктын итогтары аайынча иште јакшы једимдери учун СССР-дин ордендери, медальдарыла 308 кижикайралдалган, 160 кижикайралдаарына көстөлгөн. Беш јүстөң ажыра кижик «Х бешјылдыктын мергендүчизи» знака кайралдаткан.

Бүгүңги күнде областта элбеген социалистический мөрөйдө 51 мун кижитуружат, 13 мун кижииштин арбынын бийиктедетен акту бойынын пландарыла иштегилейт, албаты хозяйствонун 1700 специализи бойларынын творческий пландарыла иштеп јадылар. Ишке коммунистический күүн-тапту болоры учун тартыжуда 1360 коллектив ле 26,6 мун кижитуружып јат. Ол тоодо 10 муннан ажыра кижиге «коммунистический иштин мергендүчизинин» бийик ат-нерези адалган.

Өткөн бешјылдыктын итогтарын шүүп көрүп, социалистический мөрөйдин баштаачы јеринде Социалистический Иштин Геройлары, КПСС-тин XXV ле XXVI съездтеринин делегаттары турганын аңылу темдектеер керек. Төрөли өңжип јаранарына болуп көп јылдардын туркунына бастыра бойынын күчин беринип, КПСС-тин XXV съездинин делегады Тоедов Јелмек иштеп јат. Бешјылдыктын туркунына озочыл койчы 17 центнер түкти планнан ажыра табыштырды, 1400 кураанды — эки үүр койды — планга үзеери чыдатты. Абайдагы совхозто Петр Фатеевич Поповко башкарткан бригада бешјылдыктын туркунына алты јылдын планын бүдүргөн. Озочылдар бешјылдык планга үзеери 2881 килограмм баштапкы сортту мүүс табыштырдылар. Кенигеги совхозтын ат-нерелү койчызы Марчина Тана эмдиге иштегенче. Озочыл ишчи бойынын бастыра билерин ле эп-сүмезин, комсомолдордын ла јашөскүримнин бригадазынын шеф-наставниги болуп, јиит койчыларга айдып берип, оларды үредип туру.

Ноокы тараарында эн бийик једимге КПСС-тин XXVI съездинин делегады, Лигостаевтин адыла адалган краевой сыйды үч катап алган Солтон Амырович Масканов једип алган. Ол колындагы 754 эчкинин кажызынан ла 934 грамм ноокы тараган.

«Советский Алтай» совхозто 40 јылдан ажыра койчы болуп иштеп турган Тонтушева Магдалина Семеновна Лениннин ордениле кайралдаткан, КПСС-тин XXVI съездине делегат болуп тудулды. Ол колындагы койлордон чыгым

чыгарбай, кураандар алар ла түк кайчылаар планды јылдын ла ажыра бүдүрет.

Областьта социалистический мөрөйді баштаган бөс согор фабриканын бөс согоочызы Ворошина Евдокия Ивановна бойынын молјуларын ажыра бүдүрип јат. Евдокия Ивановна беш јылдын туркунына эки бешјылдыктын јакылтазын бүдүреле, планга үзеери 70 мун метрден ажыра бөс соккон. Нөк. Ворошина Е. И. бешјылдыктын туркунына үч катап Алтайдын ат-нерелү бөс согоочызынын Т. М. Журавлеванын адыла адалган краевой сый алган. Эмди Евдокия Ивановна карындаштык Монголияда кебис эдеечи нөк. Кенджебайла, Хакассиянын ат-нерелү бөс согоочызы Нина Ивановна Драничниковала мөрөйлөжип туру.

Бешјылдыктын туркунына он јылдын нормаларын Горно-Алтайскта кийим көктөөр фабриканын ишмекчилери Галина Андреевна Самойлова, Валентина Васильевна Новоселова, горбыткомбинаттын кийим көктөөчизи Евдокия Ивановна Пузанова бүдүрдилер.

Өдүк көктөөр фабриканын ишмекчизи Зоя Васильевна Николаева бешјылдыктын туркунына сегис јылдын нормазын бүдүрген.

Онынчы бешјылдыктын пландарын өйинен озо бүдүрери ле КПСС-тин XXVI съездин јозокту уткыыры учун областной социалистический мөрөйді баштаган коллектив — Улаган аймакта «Советский Алтай» совхоз бийик једимдерге једип алды. Бу коллектив бешјылдыктын туркунына јуртхозяйственный продукцияны көптөдөри учун Бастырасоюзный социалистический мөрөйдө төрт катап јенүчи болды.

Көксуу-Оозы аймакта Мультадагы спецхозтын койчылары Ф. Т. Коньшин ле Р. Л. Огнев өткөн јылда кажы ла 100 койдон 140 курааннан алып, чыдадала, кажы ла койдон 2,4 килограммнан түк кайчыладылар. Кырлыктагы совхозтын койчызы Урматов Кара кажы ла 100 койдон јылына 110—115 курааннан чыдадат. Онын бригадазында аймакта озочыл ченемелдин школы өдүп туру.

Кош-Агаш аймакта Калининнин адыла адалган колхозтын эчки өскүрөөчизи Абитов Абдрашид ле Кобдабаев Зиянур јылдын ла кажы ла эчкиден 840—850 грамм ноокы тарап алгылайт.

Бийик једимдү иштин јозогын Маймада аймачный Советтин депутады, јурт хозяйстводо ченемел өткүрер Горно-Алтайский станциянын уй саачызы Надежда Михайловна Ко-

пылова көргүзет. Колындагы 45 уйдан нөк. Копылова беш-жылдыктын туркунына жылына орто тооло 3277 килограммнан сүт саады. Өткөн жылда Надежда Михайловна 3760 килограммнан сааган. Сааган сүдинин 96 проценти баштапкы сортло табыштырылган. Бу хозяйстводо кажы ла уйдан үч мун килограммнан ажыра сүтти база сегис уй саачы сааган. Ол тоого Шебалиндеги совхозто Р. Н. Гуренкова, Алтыг-Оймондогы совхозто Н. Ф. Черепанова, Абайдагы совхозто Ф. И. Шевелева, Карымдагы совхозто Н. Я. Стяжкина жууктажып келдилер.

Механизаторлордын ортодо Маймадагы спецхозтын тракторизи В. В. Табакаевтин, Караколдогы совхозтын звеньеовой П. И. Куликовтын једимдери јакшы.

Ан өскүрип турган коллективтердин ортодо алдындагы ла аайынча Александр Константинович Кизилловтын бригаданын једимдери бийик. 1980 жылда бригада кажы ла сыгыннан 8 килограммнан мүүс алды.

1980 жылда азырал белетееринде ле аш жуунадарында озочылдар көп болгон. Маймадагы спецхозто Г. П. Табакаевтин звенозы 513 тонна витаминдү өлөн кулурын белетеди. Јабагандагы совхозтын тракторизи А. И. Шестаков јангы прессле 2250 тонна өлөн пресстеген. Көксуудагы совхозтын комбайнери Н. С. Нохрин «СК-5» комбайнла 7 мун центнер аш соккон. Кош-Агаш аймакта «Путь к коммунизму» колхозтын кыра сугараачызы Каранов Алтай сугарган 155 гектар кыранын кажы ла гектарында 53,3 центнерден өлөн өскүрди.

1972 жылдан ала областьтын ишчилери Алтайдын ишмекчи династияларынын ла ат-нерелү улузынын адыла адалган сыйларды алары учун социалистический мөрөйдө эрчимдү туружып јадылар. Өткөн јылдарда андый сый алган 47 кижиге јангы улус кожулды. Олордын тоозында ченемел өткүрер агашкомбинаттын бригадири В. П. Терентьев, Каракөкшидеги агашпромхозтын шоферы Н. П. Чадуров, Кырлыктагы совхозтын жылкычызы М. И. Манжин, Қайтанактагы совхозтын ан өскүреечизи С. П. Казанцев, «Горно-Алтайскјурт-строй» тресттин автокрановшиги А. П. Жигульский, бөс согор фабриканын бөс согоочызы Е. И. Ворошина, СССР-дин 50-чи јылдыгынын адыла адалган совхозтын эчки өскүреечизи С. А. Масканов.

Кош-Агаш аймакта Лениннин адыла адалган колхозто Қоткеновтордын билези мал ижинин продукциязын 2 миллион салковойго эткен. Бу биледеги төртөн кижиге көп-көп

јылдардын туркунына колхозто иштеп, јажы јаанагандарын јииттери солып турулар. Областьта јаан учурлу ла мактулу ишти наставниктер бјдјрип јадылар. 3700 наставниктин ортодо 2740 кижы — коммунистический иштин мергендјчилери, 820 кижы СССР-дин ордендериле, медальдарыла кайралдаткан.

Бастыра бу једимдер онынчы бешјылдыктын историязында јаркынду страницалар болуп бичилер.

Је оныла коштой промышленный предприятиелердин, колхозтордын ла совхозтордын ижинде једикпес-тутактар база кјп. Промышленностьто 10 коллектив бешјылдыктын јакылталарын бјдјрбеди. Колхозтор ло совхозтор государственного эт ле сјт табыштырар пландарды бјдјрип болбодылар.

Эмди бастыра коллективтерде 1981 јылга социалистический молјулар алар иш јтти. Область быјыл государственного 26,3 мун тонна эт, 39,8 мун тонна сјт, 30300 центнер тјк, ол тоодо 830 центнер ноокы, аннын 146 центнер мјјзин табыштырар учурлу. Јаан ишти промышленностьтын, строительства, транспорттын, связьтын предприятиелери бјдјрери пландалды.

Пландар элбек ле јаан, је бјдјргедий быжу аргалар бар. Эмди ол пландарды ла алган молјуларды бјдјрерге ле ажыра бјдјрерге ишти чике тјзјјр, иште дисциплинаны тыгыдар, тузаланбаган аргалар таап тузаланар керек.

ӨТКӨН БЕШЖЫЛДЫКТЫҢ ИТОГТОРЫ

1976—1980 жылдарда областьтын промышленный предприятиелери текши продукцияны 423,8 миллион салковойдон көп эткен, онызы тогузынчы бешжылдыктын жылдарындагы кеминен 5,3 процентке көп. Государствого промышленный продукция 430,8 миллион салковойго садылган, эмезе тогузынчы бешжылдыктагы кемине 7,2 процент кожулган. Жербойындагы органдарга башкарткан предприятиелер аайынча промышленный производствонун кеми 42,8 миллион салковой болгон, онызы мынын алдындагы бешжылдыктагызынан 35,5 процентке көп.

Товарный продукциянын номенклатуразына жаан аяру жетирилген. 1976—1980 жылдарда областьтын промышленный предприятиелери 3,1 миллион кубометрден көп агаш тарткан, 32 мун абра эткен, 62,2 мун эжерден көп тере өдүк көктөгөн, 14,1 погонный метр тегин бөс соккон, 49,4 миллион погонный метр гардинный тюль түүген, 55,1 мун тонна калаш-салаш быжырган, каймагын албаган сүттен 48,6 мун тонна продукция, 312,2 мун электросамовар, 3,3 мун тонна кайылтпаган саржу, 8,4 мун тонна сыр ла көп тоолу оноң до өскө продукция эткен.

Промышленный продукциянын көп бүдүмдеринин кеми жылдан жылга көптөгөн. Темдектезе, 1980 жылда, 1975 жылдагызына көрө, абралар 13,7 процентке, черет 2,5 катапка, тере өдүк 21,2 процентке, тегин бөс 4,4 процентке, гардинный тюль үчинчи үлүгө, калаш-салаш 9 процентке, электросамоварлар 35 процентке көп эдилген.

Албаты тузаланып турган товарларды эдеринин ле садарынын текши кеми көптөгөн. 1980 жылда государствого андый бүдүмдү товарлар 53,6 миллион салковойго жетирилген, эмезе бешжылдыктын туркунына оордын кеми 1,2 катапка көптөгөн, культурно-бытовой учурлу товарларды дезе 1,5 миллион салковойдон 9,4 миллион салковойго жеткен, эмезе алты катапка көптөгөн. Айла андый товарлардын жүзүндери де элбеген, чыңдыйы да жаранган. Өткөн бешжылдыктын жылдарында областьтын промышленный предприятиелери культурно-бытовой учурлу товарлардын ондор тоолу жаңы бүдүмдерин эдип баштаган.

Јүк ле 1980 жылда государство чындыйдын темдеги тургузылган промышленный продукция 3,5 миллион салковойдон көп јетирилген.

Онынчы бешјылдыкта 37 промышленный предприятиеден планы бастыра төс технико-экономический көргүзүлөр аайынча — 21, государство товарный продукцияны садары аайынча — 25, текши продукция эдери аайынча 23 предприятие бүдүрген. Ол предприятиелер государство 6,2 миллион салковойдын промышленный продукциязын планга үзеери јетиргендер.

Акташтагы рудоуправление, «Электробытприбор» завод, моторлор ремонттор завод, областтагы «Јуртхозтехника» биригүнинг Ондойдогы ла Шебалиндеги бөлүктери, Кара-Көкшидеги агашпромхоз, Кан-Оозындагы ла Верх-Катунский агашхозтор, бөс согор, гардинный тюль түүр ле өдүк көктөөр фабрикалар, калаш быжыар завод, Маймадагы, Караколдогы, Турачактагы, Чаргыдагы, Кан-Оозындагы сырзаводтор, Шебалинде аракы эдер комбинат, типография, Чамалда мехагашхоз јакшы иштеп, онынчы бешјылдыктын планын бастыра төс технико-экономический көргүзүлөр аайынча бүдүргендер. Андый предприятиелерде промышленный производствонун ончо комплексинде оок-теек немелер јок. Мында цехтер, бригадалар ла алдынан башка ишмекчилер ортодо КПСС-тин XXVI съездин јарамыкту уткыры учун социалистический мөрөй элбек башталган, иштин дисциплиназы бийиктейт, иштеер өй чын-чике тузаланылат, техника калас турарын, улус ишке чыкпайтанын јоголторы учун турумкай тартыжу өдүп јат.

Иштин арбыны производствонун арбындузын јартаарында төс кемјү, көргүзү болуп јат. 1976—1980 жылдарда областтын промышленнозында иштин арбыны 18,7 процентке бийиктеген, онызы текши продукция эдип чыгарарын 18 миллион салковойго көптөдөр арга берген.

Строительство областтын албаты хозяйствозынын фонд төзөөчи бөлүги болуп јат. Онынчы бешјылдыктын жылдарында финансированиенин бастыра төзөлгөлөри аайынча областтын хозяйствозын өскүрерине 195,6 миллион салковой, ол тоодо государствонын капитальный вложениелеринен 164,4 миллион салковой чыгымдалган. Капитальный вложениелердин онынчы бешјылдыктагы ортојылдык кемитогузынчы бешјылдыктагы кеминен 24 процентке көптөгөн.

Область ичинде городской сүтзавод, 400 автомобильди

технический јанынан јеткилдеер станция, кийим көктөөр фабриканын производственный корпусы, быттын салоны иштеп баштаган, 2840 јерлү школдор, балдардын 810 јерлү садтары, яслялары, 1820 јерлү клубтар ла культура туралары ла бир канча оной до өскө объекттер тудулган.

Јаңыс ла улус јадар туралар тударына 48,4 миллион салковойдон көп акча чыгарылган. 240,4 мун квадратный метр јерлү јаңы туралар тудулган.

Областын албатызын бытовой јанынан јеткилдеери јаранып туру. Ол амадуларга 9 комбинат, 67 комплексный приемный пункт тзөлгөн. Олор ажыра улуска 515-тен көп бытовой болуштар јетирилет. 1976—1980 јылдарда андый болуштардын текши кеми 19,7 миллион салковойго јеткен, онызы тогузынчы бешјылдыктагы кеминен 24,4 процентке көп болгон.

Албатыны саду келтейинен јеткилдеери ондоно берген. Онынчы бешјылдыктын јылдарында товарооборот 763,7 миллион салковой болгон, эмезе тогузынчы бешјылдыктагызынан 29,4 процентке ашкан. Кижии бажына 965 салковойдын товарлары садылган.

Јаңыс ла јурт јерде 465 магазин иштеп јат. Ыраак турлулардагы ишчилерди јеткилдеерине 40 автомагазин, атту јүрер 32 развозка, садучызы јок 44 ларек тзөлгөн, кийим үлгүлөп кезер 7 стол, прокаттын 7 пункты јазалган, албаты тузаланар товарларды эдетен цехтер ачылган.

Областын јеринде 8 авиајол иштейт. Горно-Алтайсктан Кош-Агаш, Көксуу-Оозы аймактардын тос јерлерине Як-40, Қан-Оозына, Турачакка — Ан-2 деп самолеттор, Балыкчыга, Веселый Сейкага, Акташка, Улаганга Ми-8 деп вертолет учуп јүрет. Туулу Алтайдын кейдеги јолдорыла јылдын сайын 65 муннан көп кижии тартылат.

Областын јурт јеринде город јуугында 9 ла городтор ортодо 26 маршрутла автобустар түни-түжиле жүргүлөйт.

Областыта 27,3 мун квартира газла јеткилделген, ол тоодо 16,5 мун квартира — јурт јерде. Улус јуртап јаткан јерлерди электричестволо, телефондорло јеткилдеери јанынан јаан иш өдөт.

1976—1980 јылдарда јурт хозяйствонын материально-технический тзөлгөзи тындылган. Иштердин бастыра комплекси аайынча капитальный вложениелер 115 миллион салковойдон көп болгон. Онынчы бешјылдыктын јылдарында капитальный вложениелердин кожулта өзүми 15 процентке

жеткен. Ол вложениелердин 72 проценттен көби производството ууландырылган, онызы уй малдын 25 мун жерлү кажаандарын, кой-эчкинин 206 мун жерлү кажаандарын ишке табыштырар арга берген.

Производственный эмес те сферанын строителизы элбеп јат. Мында јурт хозјайствонун ишчилери јадар 118 мун квадратный метр жерлү туралар тудулган, онызы тогузынчы бешјылдыктагызынан 1,5 катап көп.

Колхозтордын, совхозтордын технический айалгазы тынгыган. 1976—1980 јылдарда областьтын јурт хозјайствозына 1676 трактор, јүзүн-јүүр бүдүмдү 900 автомобиль, аш ла силос јуунадар 630 комбайн, 310 пресс-подборщик, анайда ок дезе өскө дө јуртхозјайственный техника ийилген.

Јаан ајару жерлерди јарандыраына јетирилген. Областьта строительный ла эксплуатационный организациялардын чокум системазы тзөлип калган, олардын материальный тзөлгөзи тынгый берген. Андый айалга 1976—1980 јылдарда јер јарандыраачы иштердин бастыра комплексине 14 миллион салковойдон көп капитальный вложениелер эдер арга берген, мынызы тогузынчы бешјылдыктагызынан 1,6 катап көп. Ол өйдин туркунына јурт хозјайствого кургадылган ла суакталган 8,7 мун гектар јер табыштырылган, жерлерди тззинен ала јарандырар иштер 19 мун гектарда өткүрилген, туулардагы 350 мун гектар одорлордо малды сугаратан буровой скважиналар эдилген ле јангыртылган, мелиораторлор јадар 12 мун квадратный метр жерлү туралар тудулган.

Областьтын јурт хозјайствозын минеральный удобрениелерле там ла көптөдө јеткилдеери јүрүмге өткүрилген. Бу ончо иштер јуртхозјайственный производствонун өзүмине јөмөлтөзин јетирген. 1976—1980 јылдарда јуртхозјайственный продукциянын ортојылдык текши кемин акчала чотозо, 76,6 миллион салковой болгон, онызы 1975 јылдагы кеминен 11 процентке бийик.

Онынчы бешјылдыктын јылдарында государственного 118,2 мун тонна эт, 200,2 мун тонна сүт, 143,6 мун центнер түк, 4,8 мун центнер ноокы, 768 центнер ан мүүзи, 4,8 мун тонна маала ажы, 10,6 мун тонна картошко, 448 тонна куманак, 510 тонна мөт садылган.

1980 јылда государственной продукция садар план ноокы аайынча 147,7 процентке, ан мүүзи аайынча — 122,3, маала ажы аайынча — 111,4, картошко аайынча — 129,4, алу ла терелер аайынча 101 проценттен

111 процентке јетире бЃткен. Мал ижинен алар продукциянын бастыра тЃс бЃдЃмдери аайынча планды Кош-Агаш ла Кан-Оозы аймактар, сЃт аайынча Майма, Ондой аймактар, тЃк аайынча Улаган аймак бЃдЃргилеп койгон. Государствого продукция садар планды бастыра тЃс бЃдЃмдери аайынча мындый хрзайстволор бЃдЃргендер: Кызыл-ЃзЃктЃги, Маймадагы, Карымдагы, БилЃлЃдеги, Саратандагы, «Советский Алтай», Мультадагы, Абайдагы совхозтор; Улаган аймакта Ждановтын адыла адалган, Кош-Агаш аймакта «Путь к коммунизму», Лениннин адыла адалган, «Кызыл мааны», «Кызыл чолмон», СССР-дин 50 жылдыгынын адыла адалган, Ондой аймакта XXIV партсЃездтин адыла адалган, Кан-Оозы аймакта XXI партсЃездтин адыла, XXII партсЃездтин адыла адалган колхозтор, СССР-дин наукалар Академиязынын Сибирьдеги бЃлЃгинин Алтайский экспериментальный хозяйствозы.

1981 жылдын 1 январине областын хозяйстволорында 129,2 мунг тын уй мал болгон (ол тоодо уйлар 50,2 мунг тын), койлор ло эчкилер 1 миллион 33,6 мунг тын, жылкы мал 48,2 мунг тын. Малдын бу тын-тоозы јурт хозяйстводо элбек воспроизводство ѳткЃрер ле ѳдЃп јаткан јылда мал ижинин продукциязын садатан планды бЃдЃрер арга берет. Малдын текши тын-тоозы 1975 јылдагызынан 5 процентке кЃптЃгЃн.

1980 јылда сЃт иштеп алары 946 тоннага кЃптЃгЃн, мынызы государственого сЃтти 1979 јылдагызынан 494 тоннага, эмезе 1,2 процентке кЃп садар арга берген. Мал ижинин продуктивнозы бир кезек бийиктеген. 1980 јылда бир уйдан 1735 кг сЃт саалган, онызы 1979 јылдагызынан 79 килограммга кЃп. Јагыс ла уйлардын продуктивнозы бийиктегенинин шылтузында областын колхозторы ла совхозторы 1975 тонна сЃт алгандар.

Областын албатызынын акту бойларынын болушту хозяйстволорын ѳскЃрерине јаан ајару јетирилет. Темдѳктезе, онынчы бешјылдыктын јылдарында улустагы уй малдын тоозы 43 мунган 45 мунг тынга јетире, койлор ло эчкилер 85 мунган 103 мунг тынга јетире, жылкы мал 5 мунган 5,6 мунг тынга јетире, чочколор 9,2 мунган 14,4 мунг тынга јетире кЃптЃгЃн.

Предприятиелердин, организациялардын ла учреждениелердин болушту хозяйстволоры бийик тебЃлЃ ѳзЃп турат. Бу ѳйдЃ башка-башка бЃдЃмдЃ мал азырап турган 32 болушту хозяйство иштеп јат.

Дурт хозайствонунг өзүминдеги бир кезек јакшы көргүзүлөр азыралдар көптөгөниле колбулу. Темдектезе, 1976—1980 жылдарда азыралдар эдери орто тооло тогузынчы бешжылдыктагызынанг үчинчи үлүге көптөгөн. Аш культуралардын түжүми бир гектардан 7,3 центнерден 8,6 центнерге јетире бийиктеген, силостыйы 149 центнерден 185 центнерге јетире, өскө силосный культуралардыйы 102 центнерден 130 центнерге јетире, биржылдык өлөндөрдунг түжүми 19 центнерден 22,5 центнерге јетире көдүрилген.

Ю. Секачев

КОММУНИСТИЧЕСКИЙ МОРАЛЬ ЛА БУРЖУАЗИЯНЫҢ МОРАЛИ

Социализм ле капитализм ортодо өдүп турган калапту тартыжуда јаан учурлу јерде коммунистический мораль туруп јат. Коммунистический мораль буржуазиянын уйуп калган јыду моралинен чек башка учурлу бололо, кижиликке бийик амадулу, јакшынак кылык-јанду јаңы јүрүм ачып, јер үстинде бойынын тоомјызын там ла тыгыдат.

Коммунистический мораль дегени не? Онын улу-јааны ла ийде-күчи неде? Коммунистический мораль дегени — коммунистический обществоны төзөп бүдүрип турган кижинин јүрүминин, кылык-јаңынын, санаа-шүүлтезинин ээжилери, кижиликтин јакшы кылык-јанду болуп өзүп једетен эн бийик кеми. Коммунистический мораль кизи кижинин күчин јиген эски јанды антарып, кижиликтин коммунизм деп адалган јаңы цивилизациязына јол ачатан улустын обществозын — социализмди төзөп бүдүрген өйдөги пролетариаттын революционный моралине төзөлгөлөнөлө, онон ары јарандырганы болуп јат. Ол обществонын аңылу башказы — пролетариатты јайымдайтан керекке берингени, бу задачаны бүдүрери учун тартыжуда өмөлөжөри ле нөкөрлик бирлик күүн-санаалу, турумкай болоры, социальный коомой керектерге јөпсинбейтени. Јаңы общество озогы јүрүмнин материальный ла культурный једимдерин чеберлеп ле өскүрип тура, ол ок өйдө социальный базынышты бастыразын тазылынан ала јоголтор задача тургузып јат.

Социализм тужында эл-јоннын ортодо текши керектер, ол тоодо улустын кылык-јаңы, јаңы обществоны төзөп бүдүрип турган кижинин амадулары, јүрүминин ээжилери, моральный кебер-бүдүми, улустын санаа-шүүлтези ле кылык-јаңы чек өскөлөнө бергенин керелейт. Бистин ороондо коммунизмнин идеалдарына учы-кыйузы јок беринген, политический билгири тын, ишке коммунистический күүндү, өмөлөжип, нөкөрлөжип јүрерине, советский патриотизмге ле пролетарский интернационализмге үренип тазыккан улус өзүп чыдаган. Советский кижинин — тартыжаачынын, революционердин, ак сагыжыла иштеп турган кижинин кылык-јаңы төзөлгөн.

Бистин мораль коммунизм учун тартыжунын амадуларына учурлалган. Онын эн бийик ээжизи — коммунизмнин ке-

регине бастыра бойын беринери. Бу ээжи советский улустын духовный кеберин керелеп, кижинин кылык-жангында көрүнп жат. Коммунизмнин керегине бастыра бойын беринген, ак-чек сагышту кижиге кичеенип иштейт, общественный јөөжөни корырга ла көптөдөргө кичеенет; ол кижиге эл-јоннын текши керектеринде туружат, ачык-јарык јүрүмдү, јакшы кылык-јанду, бистин јүрүмиске ле ижиске чаптык ла буудак эдип турган јаман керектерге јөпсинбейт.

Коммунизмнин керегине берингени кижиден эрчимдү болорын, бойынын шүүлтезинен јана баспай, јүрүмде бүдүрерин, коммунизмнин улу-јаан амадулары учун турумкай тартыжарын некеп жат. Коммунизмнин керегине учы-кыйузы јок берингени Октябрьдын күндеринде, гражданский јуунин жылдарында революционный ишмекчилерди ле крестьяндарды ат-нерелү керектерге оморкоткон улу-јаан ийде болгон. Ол өйдө Советтердин республиказы, тегистеги ортолык бодолду, ал-камык өштүлерге туй курчаткан. Акгвардеецтердин, өскө ороондордон јуулап келген олјочылардын от-јалбышту курчузын үзе согорго, экономический кысташты, ачананы өдөргө, чачылган хозяйствоны орныктырып аларга, улу күүн-тап, јаан ийде-күч, јалтанбас тартыжу керек болгон. Анайда революцияга беринген ишмекчилер ле крестьяндар бойлорына јараган, келер үйе улуска ырысту јүрүм јеткилдейтен төрөл керек јенери учун ат-нерелү тартышкандар.

Германский фашизм Советский Союзы јуулап келерде, бастыра советский албаты Төрөлин корырына туруп чыккан. Ол јуу — социалистический Төрөлинин јайымы ла камааны јок болоры учун, социализм учун советский албатынын Ада-Төрөл учун Улу јуузы боло берген. Коммунизмнин керегине берингени фронтто, анайда ок тылда бастыра албатыны ат-нерелү керектерге оморкоткон түгенбес ийде болды.

Улу-јаан амадулар учун тартыжуда советский улустын героизми ле бастыра бойын беринери бастыра кижиликтин алдына бистин коммунистический моральдын јарамыктузын керелейт. Бистин албатынын бастыра јүрүми ат-нерелү керектерле, јакшы кылык-јангла толгон. Бистин орооннын алдына история тургускан улу-јаан задачаларды бүдүрерде, советский албаты качан да болзо бастыра бойын беринип, революционный төзөмөлдүзин, турумкайын, ак-чек дисциплиналу, чокум амадулу болгонын көргүскен.

Баштапкы бешјылдыктардын жылдарында бастыра ишкү-

чиле јаткандар эрчимдү иштегени бистин общественонун историясында ундылбас страницалар болуп арткан. «Социализмди бүдүретен задача бистин албатынын революционный ийдезин ойгозып, социализмге баратан јолдо болгон бастыра буудактарды туура таштаган. Эрчимдү ишке оморкоткон» — деп, КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын Председатели нөкөр Леонид Ильич Брежнев айткан.

Обществого болуп иштенерде јангы жүрүмди төзөп турган кижинин моральный чындыгы тыгып јат. Социализм тужында иштеги јаан једимдер кижинин эткен ат-нерелү кереги деп темдектелет.

Коммунистический моральдын ээжилерин жүрүмде бүдүрер, текши керек учун каруулу болор јозокты јангы общественонун баштаачы ла башкараачы ийдези — ишмекчи класс көргүзип јат. «Бүгүнгү күндеги ишмекчилер — акту күүниле кичеенип иштенген улус, олар бойлорын производствонун ла орооннын чып ла чын ээлери деп шүүгилейт» — деп, Леонид Ильич Брежнев темдектеген.

Бистин байлык жүрүмисте күнүн сайын болуп турган көп тоолу ат-нерелү керектердин ортодо јангыс керекти темдектеп алалы. Горно-Алтайскта бөс согор фабриканын бөс согоочызы Евдокия Ивановна Ворошина бөс эдер промышленностьто тургузылган норма аайынча эки станоктын ордына беш станокло иштеерине элден озо көчкөн. Анайда эткени бойынын предприятиезинин, бастыра орооннын ээзи болгонун көргүскени эмес пе?

Предприятиенин, бастыра орооннын кичеенкей ээзи, јангы общественонун эрчимдү ишчизи болгоны коммунизмнин улу амадуларына бойынын берингенин көргүскени болуп јат. Бүгүн кечегизинен артык иштеери, производствоны, бойынын ижин, билерин јарандыраарга кичеенген кижилер — бойынын бастыра жүрүминде коммунистический моральдын ээжилериле башкарылган кижилер.

Акту күүниле кичеенип эткен иш улустын эрчимин тыгыдат, санаазын көдүрип, каруулу болорын тыгыдып јат. Шак ла анайда бистин промышленностьтын, строительствонун, јурт хозяйствонун ишчилери, бистин интеллигенция — бастыра советский улус иштенип туру. Олордын амадулары јангы бешјылдыктын улу-јаан задачаларын јенүлү бүдүрерине ууланган. Советский албатынын јадын-жүрүмин там јарандыраары, коммунизмнин амадулары учун иштенип тур-

ганын јакшы билгени улусты јаңы керектер эдерине, јаңы једимдерге оморкодот.

Советский улус бийик амадула ак-чек иштеп турганын социалистический мөрөй, ишке коммунистический күүн-тапту болоры учун тартыжу керелейт. Ишмекчилердин, колхозчылардын, интеллигенциянын творческий эрчими өскөнин КПСС-тин XXVI съездин јозокту уткыыры учун элбеген мөрөй көргүзөт. Мөрөй — ишкүчиле јаткандардын бойлоры ортодо өдүп турган јакшы керек. Мөрөйдө советский улустын баштаңкайы, бой-бойына болужып, өмөлөжип иштеери тынып јат.

Текши керек учун ак-чек иштегени кижинин сознатель-нозын, Төрөлине, партияга, коммунизмнин керегине берингенин керелейт. Шак онын учун бистин обществодо иштене-ри — кажы ла кижинин бүдүретен моральный керектеринин бирүзи.

Советский кижинин кебер-бүдүми ле кылык-јаңы, улустын ортодо јаңы колбулар — социализмнин исторический једимдеринин ле Коммунистический партиянын сүреен јаан таскамал ижинин, онын терен идейный камаан јетирип турганынын шылтузы.

Јаңы мораль чактын чакка байлар бийлеген өйлөрдөги эски кылык-јаңдарла турумкай тартыжуда, озогы жүрүмнен арткан быјар керектерди — карындайтанын, бойына мензинетенин, бойы иштебей, өскө улустын ижиле жүретенин, ара-кыдашты, шокчыл кылыктарды јоголторы учун тартыжуда јенип јат.

Тын өзүмдү социалистический обществодогы јаңы мораль керегинде нөкөр Л. И. Брежнев айткан: «Башка-башка социальный группаларлу, нацияларлу улус тен праволорлу болоры, өмөлөжөри, бой-бойына нөкөрлик болуш јетирери, ишке јаңы күүн-тапту болоры, чып-чын демократизм, учында, терен гуманизм ле кажы ла кижинин праволорын тооры — бистин коммунистический моральдын јаан учурлу ээжилери».

Буржуазиянын морали бистин коммунистический моральдан чек башка. Бойын не де деп аданза, канайып та өскөлөнөйин дезе, ол кижинин күчин јиичилердин морали болгондо, болуп та јат.

Буржуазный јан феодальный јанды солыйла, феодализмдеги јаман керектерди јоголтпогон. Буржуазный јан ол јаман керектерди бир эмеш кайра тургузала, онын ордына буржуазный обществонын јаман керектери өнжип өскөдий јара-

мыкту айалга жазаган деп, Ф. Энгельс бичиген (К. Маркс ла Ф. Энгельс. Соч., 19 т., 192 стр.).

Буржуазия бойынан озо бийлеген класстардын жаман кылыктарын чик жок артыктайла, кижинин кучин јиичилердин моралин алдындагызынан кату ла калју эткенин история коргүсти.

«Халва» деп канча да кире көп айтканынан оозында тату болбос деп, Күнчыгышта журтаган албатыларда кеп сөс бар. Төгүн сөстөрдү канча да кирези айтканынан ол сөстөр чын болбос. Онын учун капитализм кижини өзөрине, тапкыр ла иштеңкей болорына, улус творчески маргыжарына жөмөлтө эдип јат деп, буржуазиянын идеологторы канча ла кирези көп айдып, бичип тургулаза, чын жүрүмде капитализм улусты кемжидип, былча базып, тумалап јат. Капитал бийлеген жүрүмдеги ээжи: «Кижини кижиге — бөрү». Кажы ла кижини алдынан болоры — улусты бой-бойынан айрып турган бастыра буржуазный моральдын төс шүүлтези.

Капитализм бойынын идейный камаанынан айрылгалак кижини казыр аннын кылык-јаңына тазыктырат, улусты жаңыс бойы јаар тартынар эмезе бойынын оок-тобыр јилбүлеринен өскө јилбү жок, нени де керексиз, неге де бүтпес, жүрүмнин учурын ла ырызын јылыткан кижини эдип јат.

Буржуазиянын моралинин учуры онын пропагандисттери мактап турган јараш сөстөрдө эмес. Кижинин кучин јиирине төзөлгөлөнгөн обществонын моралинин ээжилери — кижинин жаңыс ла бойынын јилбүлери, байытан јилбүлөр, өштөйтөн лө неден де јалтанбас, неге де кемзинбес конкуренция. Буржуазия керегинде Ф. Энгельс мынайда бичиген: «Буржуазия телекейде акчала колбузы жок нени де көрбөй јат, ол бойы да жаңыс ла байырга болуп жүрүп јат, ондо байыганынан башка сүйүмји жок, акказы астаганынан өскө шыра жок» (К. Маркс ла Ф. Энгельс. Соч., 2 т., 496 стр.).

Капиталистический Америка — акчала турган жүрүм деп, буржуазиянын социологторы ла писательдери бойлоры бичиген. Анда акча — кудай боло берген. Кижини кандый болгоны банкта акказы канча болгоныла јарталып јат. Акча бийлеген жүрүмде кижини байырга албаданат. Анайда амадаган улус канайда да болзо, байырга, өскө улустаң бийик турарга албаданып јат.

Буржуазный обществодо акчага, астамду болорына күүнзегени улустың бастыра жүрүмине, биледеги керектерге таркаган. Ол керегинде Канаданын писатели ле журукчызы

Э. Сетон-Томпсон «Менин жүрүмим» деп бичигинде мынайда бичиген: «Бир катап адам мени бойынын кабинетине кычырып алган. Онон кирелте-чыгымдардын жаан бичигин ачала, айтты: «Сенин жажын жеткен. Бүгүнгө жетире сени мен азырап чыдаткам. Эмди дезе сен бойунг азыранар, кийинер учурлу. Мен сени кичееп өскүргөм. Сенде бар бастыра жакшы кылык-жанды сеге мен, адан, бергем. Оны ойто төлөп болбозын. Же онон башка база бир неме бар». Адам кирелте-чыгымдардын бичигинен мен чыккан күннен ала меге чыгымдаган акчаны чотоды. Бастыразы 537 доллар 50 цент чыгымдалтыр. «Бүгүнгү күнгө жетире мен проценттерди кошпогом. Эмди жылына алты проценттен өзүп турар» — деди».

Буржуазный обществодо улус алыжарда акчаны ла жөөжөни аяруга алары элбеде таркаган. Буржуазный обществодо биледеги жүрүм эмегенинин эмезе өбөгөнүнүн эмезе экилезинин акча-жөөжөзинен камаанду деп, Австралияда журналист А. Мэндер бичиген. «Өбөгөни эмезе үйи болотон кижилден озо «кандый туза болорын» аяруга алып жат» — деп, Мэндер бичиди. Өбөгөни эмезе үйи айылду болуп алза, бойына кандый, канча кирези астам болорын кичееп жат. Кажызы ла жагыс ла бойына канча ла кире көп ырыс, туза, «артыкту жүрүм» болорын кичеейт.

Жагыс ла бойына болуп жүрери, «меге ле жакшы болотон болзо, өскө улуста менин керегим жок» деген ээжиле башкарынары — жолдын кырына једери, онон ары кижиле мал боло берер. Капитализм кижини жүрүмнүн шак ла андый кырына жетирип жат.

Бүгүн телекейде бой-бойына удурлашту эки мораль андый. Олордын бирүзи — буржуазиянын морали — баштапкы јерге жагыс кижинин «мен», «менин» деген сөсти, экинчизи — коммунистический мораль — коллективтин өмөлөшкөн «бис», «бистин» деген сөсти тургузат. Баштапкызы кижини үреп, малга түнгей эдет. Экинчизинде кижиге өскө учур берилген. Бирлик күүндү албаты јуртаган, текши керек эткен бистин обществодо кижиле бойынын бастыра арга-чыдалын өнжидер ле элбеде көргүзер аргалу. Мында кижиле болуш аларына, бойынын баштаган ончо керектерине јөмөлтө болорына иженип жат. Андый керектер капитал бийлеген ороондордо жок.

Н. Модоров

БИЛГИРЛЕРДИ ТАРКАДАР

Коммунистический партия үредүчилердин эрчимдү ижин бийик баалайт. Шак ла советский үредүчи КПСС-тин политиказын өткүрөөчи кижилер болуп, келер өйдөги үйелердин көрүм-шүүлтезин төзөп јат. Онын учун партия үредүчилердин идеяно-политический кемин партийный үредүнин системазында бийиктедерин башка учурлу керек деп көрөт.

Шабалин аймакта Чамалдын орто школында теоретический семинар иштеп јат. Ол үредүчилердин идеологический өзүминин школы боло берген, јүрүмде эрчимдү болоры төзөлөрине јөмөлтөзин јетирип, јашөскүримди, јүрттын јаан улузын коммунистический санаалу эдип тазыктырар јангы эп-сүмелерле, аргаларла јепсеп турат.

Школдын директоры коммунист Липова Надежда Андреевна теоретический семинарды төрт жылга чыгара башкарып туру. Бу үредүлү жылда «Тың өзүмдү социализм: теориянын ла практиканын проблемалары» деп курсты үренгилеп јат.

Јаңыс ла јаңыны ачатан эмес, је алган билгирлерин үредүлү-тазыктырулу иште јакшы тузаланар, јүрүмге эрчимдү кирижер керек — марксистско-ленинский үредүнинг тös шү-үлтези шак онызында деп, пропагандист Н. А. Липова бодойт. «Эмди, јер-телекейде улустын санаазы ла јүректери учун калапту идеологический тартыжу өдүп турган өйдө, кажы ла үредүчи сыраңай курч сурактарга каруу берерге, буржуазный пропагандага кайра согулта эдерге белен болор учурлу» — деп, ол айдат.

Теоретический семинарда 24 киж и үренет. Угаачылар ончозы общественный иш өткүргилейт. Олордын ортозында — партийный организациянын качызы, профсоюзтын жербойындагы комитединин председатели, 20 киж и — лекторлор, төртүзи — агитаторлор.

Кажы ла үредү угаачыларга јангыс ла билгирлер берип турзын деп эмес, је олордын иштеги ле обществодогы эрчимин де өскүрерине болушсын деп эдерге кичеенип, Надежда Андреевна пропагандисттин ижин творчески бүдүрет. Ол угаачыларга билип алганын бойынын үренчиктерле, јурт улусла јаантайын өткүрип турган ижинде тузаланарына болужып јат. Семинардагы үредүлерде алган билгирлерде јү-

зүн-базын керектер ле тоолор көп болуп јат. Кийинде үредүчилер оморды уроктордо, классный частарда, ада-энелерле өткүрген куучын-беседаларда тузаланадылар.

Совхозтын ла Чамалдагы промышленный предприятие-лердин ишчилери алдына кажы ла угаачы айына бир-эки каттап куучын айдатаны семинарда јанду неме боло берген дезе, јастыра болбос. 1980 јылда угаачылар 100-тен ажыра лекциялар кычыргандар.

Угаачы Т. И. Чичинова ченемелдү, эрчимдү лектор болуп туру. Үредүчи-историк, ол Чамал јурттын иштеп јаткан коллективтеринде куучынды улам сайын айдып, телекейлик айалганын, бистин партиянын ла государствонын ич ле тыш политиказынын сурактарын теренжиде јартап берип, үредүчилердин ле үренчиктердин ортозында политический информация өткүрери јанынан јаантайын консультант болуп турат.

Угаачылар ончозы эрчимдү общественный иш өткүрип турганы — ол элден ле озо пропагандисттин шылтузы. Теоретический семинарда үредүлү-тазыктырулу ишти чын-чике тözөгöни ажыра Надежда Андреевна үредүлерде турушкан кажы ла кижинин идейно-теоретический кеми, эрчими билдирүлү бийиктеерине једип алат.

Үредү јаантайын көдүрингилү, јилбүлү өдүп турат. Ол школдын, совхозтын, аймактын јүрүмиле сырагај јуук колбуда болуп јат. Мында бирүзи бирүзине чынды айдарынан јалтанбайдылар, јастыраларды, једикпестерди јажырбайдылар.

Семинарда первоисточниктерле јаантайын иштейтен ээжини кыйалта јок бүдүредилер. Үредүлерде марксизм-ленинизмнин классиктеринин произведениелери терен јарталат, идеологический иштин сурактары аайынча партиянын ла башкарунын эн учурлу документтери, Л. И. Брежневтин иштери сүрекеј ајарулу шинделет.

Бойынын творческий планында пропагандист агитаторлорды, лекторлорды үредип белетеер, оморго оос пропаганданы јакшы билип аларына болужар задача тургузат. Бу амудага болуп ол үредүдеги кажы ла јакшы, јаркынду доклад эмезе реферат кийинде ишмекчилердин аудиториязында такып айдылзын деп кичеенип јат.

Угаачыларды программанын материалын теренжиде үренерине экелетен тös кеберлердин бирүзи — рефераттарды белетеер иш деп, Надежда Андреевна бодойт. Политический үредү аларына угаачылар бойлоры кичеензин деп, пропа-

гандист јаан иш өткүргөн. Үредүлү жылдын ойинде «Үредүге бойы јединеринин эп-сүмези» деп конференция өткүрилген. Анда мындый сурактар шүүжилген: «Рефератты белетеер эп-сүме», «Политический литературала иштеер эп-сүме», «Газетле иштеер эп-сүме», «Литературадан чыгара бичип алган шүүлтелер» ле оноң до өскөлөри.

Семинарда рефераттардын выставкалары јаантайын өткүрилет. Творческий планын тургусканда, Надежда Андреевна 2—3 үредүни рефераттарды јөптөөрине база экүзин-үчүзин теоретический конференцияларга артырат. Конференциядагы рефераттардын темалары ла докладчиктер семинардан чик јок озо јарталат.

Лекцияда пропагандист марксизм-ленинизмнин классиктеринин произведениелерин ле өскө литератураны үренер эп-сүмелерди, теманын сурактары аайынча материалды кайдан табатанын айдып берет, рефераттардын авторлорын консультировать эдет, белен тексттерди көрүп турат. Группада энг ле терен учурлу рефераттар шүүжилет. Пропагандист куучыннын јангыс ла учурына эмес, је онын кеберине де — докладчиктин эрмегине, дикциязына, канайып тудунганына, аудиторияла билишкенинин аайына да — ајару салып јат.

Рефераттын планын кычыраы, материалды туктурылыш јогынан айдары, аудиторияла колбу тудуп билери куучын айткан кижиге кыйалта јок некелтелер болуп јат. Докладчикке сурактарды угаачылар бойлоры бергилейт. Рефератты шүүжери ончо угаачылардын эрчимдү турушканыла өдөт. Угаачылар бичиктин эмезе журналдын текстин көчүрип бичибей, шүүлтелерди бойлорынын сөстөриле айдарга кичеензин деп, озор ленинизмди јүрүмдеги керектерди шингдеерине тузаланып билзин деп, пропагандист база көп ајарузын салып јат. Ол рефераттарга темалар айдып берер тушта озор угаачылардын практический ижиле јуук колбулу болзын, теоретический јартамал некеп турзын деп кичеенет. «Јүрүмнин социалистический аай-ээжизи ле онын исторический артыктажы» деп теманы үренер тушта үредүчилер терен шүүлтелү, јаркынду рефераттар белетегендер. Темдектезе, Г. А. Крюкова «Јүрүмнин социалистический аай-ээжизинин темдектери», В. Е. Андриенко «Јүрүмнин аай-ээжизинин сурактары аайынча идеологический тартыжу», Г. П. Логинова «Јүрүмнин социалистический аай-ээжизи — јангы стройдын улу једими» деп рефераттар бичигендер. Теманы шүүжеринде он кижиге турушкан. Темдектезе, Т. К. Глебова бойынын

куучынын «КПСС-тин XXV съезди, СССР-дин жаңы Конституциязы жүрүмнүн социалистический аай-ээжизин оң ары өскүрери керегинде» деп суракка учурлаган, Л. П. Бачурина коммунистический строителстводо культуранын жери ле учуры керегинде, культуранын учурын Ленин канайда баалаганы керегинде айткан.

Теоретический конференцияларга, семинарларга белетер тушта Надежда Андреевна жаңыс ла докладчиктерди эмес, же олардын оппоненттерин де белетеп јат. Мынызы угаачылардын реферат белетеер тушта каруулу болорын бийиктедерге арга берет, материалды теренжиде үренерине ле теманын аайына чыгарына болужып јат.

Теоретический конференцияларга белетенгени, семинардагы үредүде куучын айтканы угаачыларды бичикле, первоисточниктерле тагынан иштеерине темиктирет, кандый бир суракты тагынан бойы аайлаарына үредип, тагынан санарын өскүрерине јөмөлтөзин јетирип јат.

Угаачыларды эрчимдедеринин эп-сүмелери элбек ле көп жүзүндү. Ол дискуссияларды да төзөөри, көргүзүлү пособиелерди де, пропаганданын технический аргаларын да тузаланары ла оң до өскөзи. Пропагандист жаантайын бедре-ниште, бойынын теоретический билгирлерин теренжидери, партийный пропаганданын эп-сүмезин јарандыраы јанынан көп иштеп јат.

Үредүчилерди идейно тазыктыраы, олардын профессиональный кемин бийиктедери јанынан пропагандисттин өткүрген көп јанду, чыбылду ижи једимдерге экелген. Школдо сондогон үренчиктер чек јок, билгирлердин чындыйы бийик, ишке үредери ле тазыктыраы јакшы төзөлгөн. Мынызында коллективке теоретический семинарда үренип турганы болушканында бир де аланзу јок. Угаачыларга пропагандист јакшы салтарын јетирип турганында блааш база јок.

В. Параев.

КОМСОМОЛДЫН ПОЛИТҮРЕДУЗИНИНГ ПРОПАГАНДИСТТЕРИНЕ БОЛУШТУ

АТЕИСТИЧЕСКИЙ ТАЗЫКТЫРУНЫ ТЫНГЫДАРЫ

Научный материалистический көрүм-шүүлте бистин оро-ондо бийлей берди деп, КПСС-тин XX съезди жаан учурлу түп шүүлте эткен. Научно-атеистический көрүм-шүүлтелер бастыра јерлерге таркап, јенип турганын јашөскүримнин ортодо мүргүүлдин ле церквенин камааны уйдај бергени керелейт, је андый да болзо, атеистический пропаганданын, научно-атеистический көрүм-шүүлтени таркадарынын учуры эмди де јаан. Ненин учун дезе јашөскүримнин ортодо кезик улус эмдиге јетире кудай јанын јандаганча.

Эмдиги өйдө телекейде идеологический тартыжу тынғы бергенин база ајаруга алары керектү. Буржуазиянын идеолоторы кудай јаны, мүргүүл ажыра коммунизмди јамандаган шүүлтелерди элден озо јашөскүримнин ортодо таркадарга күјүренип јадылар.

Бастыра бу керектер јашөскүримди атеистический (кудай јанына бүтпес ле јаратпас эдип) үредип тазыктыларына комсомольский организациялар ајаруны тынғыдарын некеп туру. ВЛКСМ-нин XVIII съездинде ВЛКСМ-нин членинин адын јаманга түжүргедий јаман кылыктарды бастыразын јоголторы учун тартыжар, јашөскүримди атеистически үредип тазыктыларын тынғыдар задача тургузылган.

Анайда «Научный атеизмнин төзөлгөлөринин» кружогында үредү өткүретен план кружокто үренип турган улуска научный атеизм јанынан чокум билгирлер берерин, оларды јашөскүримнин ортодо атеистический иш өткүрерине үредип белетеерин темдектеди. Кружокто үредүни шак анайда төзөөргө, пропагандисттин теоретический билгири ле методический эп-сүмези тын болор учурлу.

Кружоктын ижинин төс эп-аргалары — пропагандист тема аайынча материалдарды јартап айдып берери, үренип турган улусла собеседование өткүрип, олар билип, ондоп алганын јартаары, теманын сурактарын шүүжери, конференциялар өткүрери. Кружоктын ижинде бу айдылган эп-аргаларды келишкени аайынча билгир тузаланар керек. Темдектезе, пропагандист үренип турган тема аайынча сурактарды јартап айдып турарда, ол сурактар аайынча бар киноленталарды ла диафильмдерди көргүскени јакшы болор.

Пропагандист научно-атеистический литературада жаңы чыгып турган бичиктерди улай ла кычырып, олардо айдылганыла кружоктогы улусты таныштырып турар учурлу.

Кружокто үренген өйдө улус атеистический литератураны талдап, оныла иштеерине темиккени жакшы болор. Общественный наукалардын КПСС-тин Төс Комитединдеги Академиязы өйлү-өйинде «Научный атеизмнин сурактары» деп жуунты чыгарып жат. Пропагандисттерге ол жуунтыда чыккан материалдар тын болужын жетирер. Жуунтыда атеистический литературанын библиографиязы база берилип жат. Атеистический литературада жаңы бичиктерди «Наука ла мүргүүл» деп журнал база жарлап жат.

«Научный атеизмнин төзөлгөлөрünün» курсы аайынча үредү өткүрерде «Үй улус ла мүргүүл», «Жер-телекей керегинде кудай жаңы айтканынын төгүнин астрономия жартаганы», «Церквенин календаринде не айдылган», «Жаңы ээжи-жан жүрүмде таркаганы», «Христианство төзөлип бүткени», «Церквенин агаруларынын жажыды», «Буддизм», «Отко күйбес Купина» ла өскө дө диафильмдер көргүзөргө жараар.

КПСС-тин XXVI съездине колбой «Наука ла мүргүүл» журналда ончо материалдар партиянын ла советский албатынын жүрүминде бу жаан учурлу керекке учурлалар.

Съездке учурлалган материалдардын ортодо советский улусты коммунистический күүн-тапту эдип үредип тазыктырар ишти элбеде төзөгөни, бу жаан учурлу жерде атеизм турганы керегинде, атеизмге үредип тазыктырар иш идейно-политический ишле, ишке коммунистический күүндү эдип тазыктырарыла, жакшы кылык-жанга, патриотизмге ле интернационализмге үредип тазыктырарыла колбулу болгоны керегинде көп материалдар жарлалар. Анайда ок эмдиги өйдө телекейде идеологический тартыжу өдүп турганы керегинде, бу тартыжуда буржуазиянын идеологтары ла пропагандисттери кудай жаңын, мүргүүлди империалистический амадуларга тузаланып турганы керегинде материалдар көп жарлалар. Ол материалдарды «Научный атеизмнин төзөлгөлөрünün» кружокторында үредү өткүрерине билгир тузаланары — пропагандисттин задачазы.

Партиянын идеологический ижинде бар жүзүн-башка эп-аргаларды ончозын билгир тузаланганы советский кижинин материалистический көрүм-шүүлтезин тыгыдарына болужар.

Л. Кашеева

ЈУРТХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ПРОИЗВОДСТВОДОГЫ ИШЧИЛЕРДИНГ АКТУ БОЙЛОРЫНЫНГ ПЛАН-МОЛЈУЛАРЫН ЧОТООР ЭП-СҮМЕ

Производствотогы ишчилердинг акту бойларынын план-молјуларын чотойтон тӧзӧлгӧ эдип ӧткӧн јылда јеткен кӧргӧзӧлерди алала, анайда ок дезе иштинг нормаларын ла плановый јакылталарды ајаруга алып јадылар. Бойынын ижин шиндейле, иштеер ӧйди канча ла кире јакшы тузаланар, ишти тӧзӧӧр аргаларды чотоп, ишмекчилер, колхозчылар акту бойларына план-молјулар алынадылар.

Акту бойынын планы, молјузы мындый ууламјылар аайынча алынып јат:

1. Плановый јакылтанын бӧткен кеми (ол проценттерле, натуральный кӧргӧзӧлерле чотолып јат).

2. Планга ӱзеери чыгарарга турган продукциянын тоозы ла чындыйы.

3. Акту бойынын планын, молјузын бӧдӧрген кӱн.

Акту бойынын планы, молјузы тӧзӧмӧл-технический иштерге тӧзӧлгӧлӧнип јат. Иштинг ченемелин алыжары, предприятиезинде ле ӧскӧ предприятиелерде иш аайынча нӧкӧрлӧриле мӧрӧйлӧжӧри, общественный јӧрӧмде туружары, бойынын текши ӱредӱ келтейинен ле политический кемин бийиктедери акту бойынын планынын, молјузынын алдынан башка пунктары болуп јат.

Тагынан башка кижинин эмезе бригаданын социалистический молјуларын јурт хозяйствонын ишчилерине чотоор эп-сӱме промышленный предприятиелерде, стройкаларда тузаланылып турган эп-сӱмелерден бир кезек башкаланып турат. Ол башкалар колхозно-совхозный производствонын аңылу темдектериле колбулу. Эмди бис социалистический молјуларды экономический јанынан тӧзӧлгӧлӧндирер эп-сӱменин чокум темдектерин берип турубис.

Уй саачынын социалистический молјузын бодоштыра чотоор эп-сӱме

1981 јылга — он биринчи бешјылдыктын баштапкы јылына кирип, мындый социалистический молју алып турум:

— колымдагы 19 уйдын кажызынан ла план аайынча 2690 кг сӱт саар ордына 3000 кг саарым.

Мынызы 5890 кг сүтти үзеери аларга арга берер:
 $(3000 \times 19) - (26 \times 19) = 5890$ кг;

— сүт саар жылдык планды — 51 тоннаны 1981 жылдын 15 октябрина бүдүрерим;

— сүттинг койузы план аайынча 3,7 процент болор ордына 3,8 процент болорына једип аларым. Мынын шылтузында сүттинг зачетный бескези 1540 килограммга көптөөр:

$(\frac{5700}{3} \times 3,8) - (3000 \times 19) = 1540$ кг;

— бүткүл жыл туркунына 58,5 тонна сүт саап аларым;

— колымдагы уйлардан 19 бозу аларым, онызы планда темдектелгенинен эки бозуга көп;

— сүттинг кабортозын баштапкы сортло табыштырарым. Социалистический молжуумды бүдүрерге,

— кажы ла уйды саамчыда саарына аңылу ајару салып, малды кичеери јанынан ончо зооветеринарный некелтелерди бүдүрерим;

— 1981 жылда үч уйды баштапкы класска јетире саамчыда саарым (молжуларда уйлардын чоло аттары, олардын өткөн жылдагы продуктивносты айдылып јат);

— уйлар јүс процент төрөөрине једип аларым;

— азыралдарды кымакай ла чебер чыгымдаарым;

— иштеер јеримде јаантайын санитарный ээжи турарын, уйлар, тудунар-кабынар немелер (инвентарь), оборудование ару-чек болорын јеткилдеерим;

— коммунистический иштинг школында үренерим;

— ишти коммунистический санаалу көрөри учун мөрөйдө онон ары туружарым.

Сүттинг чыңдыйын јарандыраы учун сүттоварный фермалардын ишчилерининг өткүрип турган тартыжузын эрчимдедерге амадап, хозяйстволордо моральный ла материальный көкидүнин жүзүн-базын кеберлерин тузаланып јадылар. Олордын ортозында анчадала элбеде мындыйлары таркаган:

1. Иш учун төлөгөни (соцмөрөйдө кандый јерге чыкканы, кандый сый алатаны сүттинг зачетный бескезинен јарталып јат, бу тушта сүттинг койузы, сорты ла бойына турар баазы эмезе адалган көргүзүлердин кезиги тоого алынат).

2. Табыштырган продукция учун хозяйствонун алган кирелтезинен сүттинг сорты учун кожулта јал.

Сый эдип төлөйтөн кожулта жалды бодоштыра чотоор эп-сүмө

Баштапкы сортло табыштырган сүттин баазынан сыйга ай сайын 3,9 процент айрыыр (тонна сүттин закупочный баазы 223 салковой тушта — 8 салковой 69 акча). Бу акча мынайда үлештирилет:

— уй саачыларга 60 процент, эмезе тоннадан 5 салк. 22 акча;

— скотниктерге 10 процент — 0,87 салк.;

— лаборанттарга 5 процент — 0,48 салк.;

— сүт тартаачыларга 3 процент — 0,26 салк.;

— ферманын завына 5 процент — 0,43 салк.;

— аяк-казан жунаачыларга 4 процент — 0,35 салк.;

— слесарьларга 3 процент — 0,26 салк.;

— өскө ишмекчилерге 10 процент — 0,87 салк.

Койчылар бригадазынын социалистический молжуларын экономический жанынан төзөлгөлөндирер эп-сүмө

1981 жылга — он биринчи беш жылдыктын баштапкы жылына кирип, социалистический молжу алып турубыс: (койчылардын ады-жолы)

— колыстагы кой малды 100 процентке корыырыс;

— бир койдон план аайынча 2,5 кг түк кайчылаар ордына 2,8 кг кайчылаарыс, колыстагы 600 койдон бастыразы 1680 кг түк, эмезе планга үзеери 180 кг кайчылаарыс;

— кажы ла 100 койдон план аайынча 80 кураан алар ордына 110 аларыс, эмезе энезинен айрыырына планга үзеери 180 кураанду болорыс;

— кой бажына орто тооло конокко план аайынча 150 г кожулта беске ордына 200 г аларыс;

— бригаданын колындагы 600 тын кой бажына 182,5 ц кожулта беске аларыс, онызы пландагызынан 4563 килограммга көп.

Социалистический молжуны бүдүрерге,

— социалистический жөөжөни: кой малдын чеден-кажаандарын, тудунар-кабынар немелерди (инвентарьды), өскөзин де чеберлеерге; чеден-кажаанды, тудунар-кабынар немелерди ле техниканы үребей-эштебей тударга, оок-теек ремонтты ла оноң до өскөзин өткүрерге молжонуп турубыс;

— малды кичеери жанынан төс зооветеринарный некелте-

лерди бүдүрүп, озочыл ченемелди үренип, оны ижисте тузаланып турарыс;

— азыралдарды кымакай ла чебер чыгымдап, койлордын продуктивностын бийиктедерине одорлорды канча ла кире жакшы тузаланып турарыс;

— ветеринарно-санитарный ээжилерди бүдүрерин жеткилдеерис;

— профессиональный квалификациябысты бийиктедерге, зооветүредүнүн кружогында ла коммунистический иштин школында үредүлерге жаантайын жүрерге молжонодыс;

— старший койчынын кол салганы.

Социалистический молжуны чотоор эп-сүмө

Койлордын тын-тоозы (эркек-тижизи, жааны-кичинеги аайынча бөлінген группалар, тын-тоозы), бир койдон кайчылаган түк физический бескезиле, граммла.

Түктин текши кеми.

Бир койдон кайчылаган түк — 2,8 кг, план — 2,5 кг.

Эне койлордын тоозы — 600.

Бастыразы мынча кг түк алар: $2800 \times 600 = 1680$ кг.

Планга үзеери мынча кг түк алар: $(2800 \times 600) - (2500 \times 600) = 180$ кг.

Планда темдектелгениле энезинен айрырына жетире кажы ла 100 койдон 80 кураан алар ордына молжу аайынча 110 кураан алар.

Бастыразы мынча кураан алар:

$$\frac{(110 \times 600)}{100} = 600 \text{ — молжу аайынча;}$$

$$\frac{80 \times 600}{100} = 480 \text{ — план аайынча;}$$

$$\frac{(110 \times 600)}{100} - \frac{(80 \times 600)}{100} = 180 \text{ планга үзеери алган кураан.}$$

Орто тооло конокко кожулта беске молжу аайынча — 200 г, план аайынча — 150 г.

Азыралкүндердин тоозы — 91250.

Молжу аайынча мынча кире эт иштеп алар:

$$200 \times 91250 = 182,5 \text{ ц;}$$

$$(200 \times 91250) - (150 \times 91250) = 4563 \text{ кг.}$$

Анайып, этти пландагызынан 4563 килограммга көп аларыс.

АЛБАТЫНЫНГ АДЫНАН

Албатынын адынан сөс айдарга, онын санаа-күүнин, амадузын, жадын-жүрүмин чын көргүзөргө, бичиичиге жаңыс ла жайалта керек эмес, же анайда ок жүрүмгө бойынын көрүм-шүүлтези, текши культуразы, философский айлаткыш санаа-зы ла өскө дө көп-көп немелер керек. Анчадала эмдиги, космический ойдинг некелтезине бичиичининг билгири тен болор учурлу. Шак ол керегинде РСФСР-динг бичиичилеринин V съездининг трибуназынан көп тоолу писательдер ле поэттер бойлорынын шүүлтелерин жарт ла чокум айткандар. Анайда ок озор жербойындагы учурап турган буудактарды ла једикпестерди тургуза ойдө јоголторы ла мынан ары иштейтен иштери керегинде јаан куучын өткүргендер. Съезд тужында бис көп тоолу бичиичилерле куучындажып, озордын једип алган једимдерин ичибисте бойыстыйыла тундештирип, бир кезек сурактардын аайына чыктыс.

Бу өткөн съездтинг ижинен мен бойыма кандый түп шүүлте эдип алдым? Эмдиги алтай литературанын алдында кандый курч сурактар туруп јат? Кандый жанрларга јаан ајару эдер керек? Оныла коштой бичиичи ойдинг ле жүрүмнинг некелтезиле кандый колбулу болор учурлу?

Шак бу сурактарга бойымнын билгенимче каруу берер күүним бар.

КПСС-тинг Төс Комитедининг Политбюрозынын членине кандидат, РСФСР-динг Министрлеринин Соведининг председатели нөк. М. С. Соломенцевтинг куучынына съезде турушканчар јаан ајарузын салдылар. Ол бойынын куучынында эмдиги ойдөги литературанын јаан учурын јартап, анчадала идейный терен шүүлтелү ле художественный бийик кемдү бичиктинг геройлорын кайдан да бедреер эмес, а бүгүнгү күннинг ижин бүдүрип, бойынын керегин албатыныйына бодоп, а албатыныйын бойындыйына бодоп, акту күүндеринен иштеп јаткан улустын ортозынан бедреерине бичиичилерди кычырган. Анайда ок литературанын бир јаан бөлүгине — драматургияга ајаруны тыгыдарына, сценический көргүзүлөрдү элбедерине бастыра јанынан јөмөлтө эдери керегинде сурак көрүлди.

Шак бу сурак аайынча бистинг областной национальный

театрдың ижиндеги ас эмес једикпестерди темдектеер керек. Баштапкы сурак: бисте спектакль тургускадый пьеса бар ба? Бар. Ол Мундус-Эдоковтын «Јенге», П. Кучияктын көп тоолу пьесалары. Бу пьесалар бойынын өйинин сурактарына каруузын берип, областьтын көп тоолу јурттарында тургузылган. Је эмдиги өйдин некелтезине бу пьесалар арай келишпес.

Ол өйдөги бичиктер чек ле керек јок деп айдып турганым јок. Бистин алтай литературанын тӱзӱӱчилеринин бичиктерин бис качан да болзо эске алынарыс, јӱрӱмисте олар јаантайын кожо болор. Эмдиги өйдин сурактарына карууны бергедий ле сценада тургускадый материалдар Л. Кокышевтин, А. Адаровтын, Э. Палкиннин, Д. Каинчиннин, Б. Укачиннин ле ӱскӱлӱринин де бичиктеринде бар. Ол прозалап бичиген произведениелерди сценический эдип јазаары. Ого јангыс ла режиссердын эптӱ колы ла узы керек. Је бу керекке бистин театр ајару этпей, ӱскӱ тилдерден пьесалар кӱчӱргилеп, калас ӱй ӱткӱргилеп, бӱгӱнги кӱннин сурактарына каруузын бергилебей тургулары. Бистин де, ӱскӱ дӱ орооннын бичиичилеринин классический произведениелери керек, је онын ӱйинкемин билбей, эдетен ле јанду деп собырып, сандырап јатканы јарабайт. Биске бӱгӱнги кӱнди ле бӱгӱнги кижини ундыбас керек.

Темдек эдип, мен Москвада съезде туружып, Э. Палкин ле ӱкӱ башкир драматург Азат Абдуллиннин «Он ӱчинчи преседатель» деген пьесазы аайынча тургузылган спектакльды кӱргӱнис керегинде айдайын деп. Антракт-амыралта јогынан ӱки частын туркунына ӱткӱн спектакль јирме ле минутка ӱткӱндий бодолду болды. ӱй ӱткӱнин кижисеспей калат. Ненин учун дезе анда турган сурактар кижинин ӱкпӱ-јӱрегин ӱртӱй берет. Эмди сананып јадым: шак ол андый пьесаларды бистин театрга не тургуспас? Айса болзо, бистин «аксап турган» театрыс «тӱрт будына» теп-теп тура берер эди.

Литературанын ӱзӱминде критиканын учуры сӱрекей јаан. Је эмди тура бисте критика јокко јуук. Критиктер деп чотолып турган нӱкӱрлӱр керде-марда кандый бир статья бичигенде, недеп баштайтанын, неле божодотонын кижиажындыра сезип турар. Темдектезе, чала бу бого јуук эрмектен башталар: «Алдындагы ӱйлӱрдӱ бистин албаты айкарануј тӱннин ортозындадый аймаштап јӱрген. Эмди дезе бойыстын бичиичилерис бар...». Шак мынайда баштайла, бастыра бичиичилердин ады-јолын тоолой берер. Чыч, ал-

дындагы ойгө көрө, эмди бистин жадын-жүрүмис те, билер-угарыс та канча-канча катапка бийиктеп өскөн, жаранган. Же критиктин алдында турган төс сурак андый эмес ине. Литературанын өзүмнүн текши сурактарын, онын баратан жолун, онын келер ойин жүрүмнүн текши сурактарыла кол-боп, учы-бажын бичиичиге көргүзөр керек. Бистин бир кезек критиктерис ол керегинде чокум айдардан эмезе алтайлап бичиирден болгой, керек дезе алтайлап куучынданып та болбос, а бичиичини анайда-мынайда эт деп үредер күүни бар. «Алтайлап куучынданып, бичип билбей турган болзон, алтай литературага киришпе» — деп айдар ой, байла, жеткен. Темдектезе, мен бир эмештен казактап, тувалап, татарлап билерим, же олордын литературазы керегинде аайлу-башту сөс айдар аргам, чикезинче айтса, учурым бар ба? Жок.

Бистин алтай литератураны өскө жаан литератураларга ичинде түндеп келер болзон, бистин литературабыстын киндиги фольклордон үзүлгелек. Слер айдар болороор: Чынгыз Айтматовтын эмдиги бичип турган произведениелери, Юван Шесталовтын, Расул Гамзатовтын прозазы ла онон до өскөлөрүнүн бичимелдери фольклорго тайанып жат деп. Онызы чын, андый. Же олордын бичигенинде эмдиги ойдин сурактары коркушту курч тургузылган. Фольклорло олор жүк ле тыш бүдүмин — сюжедин көргүскен, же ич бүдүми эмдиги жүрүм керегинде. Съезде турушкан бир кезек бичиичилердин сөзиле болзо, жайалтазы жаан писательдердий болорго, бир де белетениш-эш жогынан, философски терең шүүнбей, олордын стилиле бодоп ло бичип турган калай бичиштү писательдер бары билдирди. Андый писательдердин акту бойынын литературага жолы жок. Олор жүк ле өткөниште. Андый бичиичилер анда-мында согулып, бүгүн космос керегинде, эртен — чечек, сонзун — кушкаш, онон ары кандый бир үлгерди — политический темага. Же андый бичиичилердин эткени ончозы ла уйан болуп жат. Андый бичиичиге бир неменин учына жетпей, не мынайда бичидин дегежин, а ол дезе чүм-чам жогынан ла мен жүрүмди ончо жанынан көргүзөргө жадым деер. Онын төс амадузы — жакшы бичииринде эмес, а диапазоны жаан писатель деп бодогылазын дегенинде. Айдарда, жайалтазы жабыс та болзо, диапазоны жаан болорго албаданып, андый бичиичилер төжине согунар: мен керегинде анда айткан, менин бичигимди тукунда темдектеген, мындый жарлу критик мындый газетте эмезе журналда бичиген.

Чындап та, албатынын адынан сөс айдатаны — ол жаан

учурлу керек. Айдарда ого быжу белетениш, терен шүүниш, кандый ла неменин алды-кийнин, учы-бажын сананар керек. Маргаанга баратан атты канайда јарадатан эди: бир өйдө азыраар, сугарар, бастыраар, јелдирер, соодор, тараар, сый-маар. Кандый ла малдын кеми бар: кезекке баратан эмезе узагына баратан, кезиги јелишле, кезиги манла маргаанды алып јат, а база өскөзи су-јорголо, сайакла алар. Бичиичи кижии база ол маргаанга брааткан атка түнгей: эмдиги өйдин сурактарына карууны берерге белен болор учурлу. Ол прозада ба эмезе драматургияда ба ол эмезе публицистикада ба арга-чыдалын база билип турар учурлу. А кезик бичиичилер кандый ла жанрла бичизе — бир түнгей јакшы, је олордын тоозы сүрекей ас — анайда јангыс ла сүреен јайалталу улус бичиир аргалу.

Незин јажыраар, бистин кезигис жүрүмдеги болуп турган једикпестердин шылтагын, тазыл-тамырын коскорорго, онын аайы-бажына чыгарга, «очок ажыра јудрук түүнди» дегендй, терен билгир јогынан ла «јенин шыманадылар».

Бистин база бир тутагыс неде дегежин — ол ал-камык сөстин ортозына чөңө беретенисте. Бичиичи кижиге черүдеги командирге түнгей болор керек — кажы сөс, кандый јакару бүдүретенин билер учурлу. Кажы ла сөстин ээлгирин, эптүзин, кылык-јанынын аңылузын бичиичи кижии ажындыра сезип отурар. Оны сеспей турган болзо, ол бичиичи эмес. Онын бүдүретен кереги, калажын азыранатан јери жүрүмнин өскө бөлүгинде. Ол бойынын јолын табар учурлу. А бу бойыла онын писатель болор аргазы јок. Күн эртеде ле андый кижиге агын-чегин айдар керек. Болор-болбос неме бичип, бис кычыраачынын алтындый баалу өйин көндүрө уурдап албай да турган болзобус, је ого түнгей ошкош. Өй — ол жүрүм ине. Частын чытылдаганыла, жүрегистин тирсилдеп согулганыла кожо бистин жүрүмис, јангыс катап берилген кайран жүрүмис өдүп јат. Айдарда, кажы ла кижиге өй карам болоры јарт. Онын учун кемистен де теп-тегин јерге кайран өйисти айрыбайлы. Бош өйди, акча чылап, сберкассага салып койотон арга болгон болзо, ол тужында не болзын — кийинде керексизен, барып ушта согуп албай. Је канайдар, андый неме сагышта бар да болзо, салымда јок то.

Р. Гамзатов бойынын бир куучынында качан да мынайда айткан: «Бистин черү бистин Төрөлистин гранын корып јат, а бис, бичиичилер, бастыра телекейди, кижиликти корыыр учурлу». Чындап та, бүгүнгги кижиликтин сурактарына каруу

берерге, бис бойыстың төрөл литературабыстың кемин јаа-
надар учурлу. Бис бойыстың кичинек «казаныста» јаантайын
кайнабас учурлу, төрөл литературабыс тууларыска курчаткан
телкемди буза тееп, бастырасоюзный телкемге чыксын. Ол
до ассымак немедий. Телекейлик телкем керек, кижиликтин
адынан сөс айдып билерине үренер керек. Чын, бистен озо
Гомер, Пушкин, Шиллер, Байрон, Бернс, Токубоку, Тукай ла
өскөлөри де болгон. Је бүгүңги күнде биске сөс берилип јат.
Айдарда, сен, озор чылап, бичибес учурлу, а сениң бичигин
јаны, солун, јараш телекейдий болзын. Сен 20-чи чактын
кижизи, сениң алдында турган сурактар солун, оның учун
сениң үнин де солун, кемизине де түңей эмес болоры јарт.
Өскө сөслө айткажын, кижии бүдерде өскө, кемге де түңей
эмес болуп бүткен. Кандый бир јуртта јаткан кижии ол јурт-
тын улузын бастыразын билер: ыраакта кем де базып отурган
болзо, а-а, ол бир кижии туру ине деп базыдынан танып ийер.
Эмезе ай-карангуй турага кирип келеле, куучынданып ийзе,
а-а, ол бир кижии туру не деп, эрмегинен танып ийер. Айдар-
да, кажы ла кижинин базыды бол, эрмеги бол, сабарындагы
чийүлери бол, бичиген бичижии бол — кемге де, кемизине де
түңей эмес болор. Бичиичи кижинин јайалтазы база андый.
Оның учун менен озо мындый-мындый улу-јаан бичиичилер
болгон деп кемзинер неме јок.

Өй дө, јүрүм де, јартап айтса, кажы ла неме бастыразы
кыймыгуда. Ол тоодо литература да јаныс јерде турбай,
ичкери өзүп, барып јат. Июнь айда СССР бичиичилеринин
VII съезди болор. Анда база јаан куучын болоры јарт. Оның
бери јанындагы өйлөрдө бистин партияның XXVI съезди
өдөр. Төрөлистин экономический ле социальный өзүминин
Төс ууламјыларының бу съезде шүүжилетен проегинде ис-
кусствонун учуры ла јаан болужы керегинде терен ле чокум
шүүлтелер айдылган. Оның учун бистин төрөл партиябыс-
тын биске, бичиичилерге, эткен килемјизин ле јакылтазын
өңдоп, бойыста канча бар јайалтабысты Төрөлис ле албатыс
учун берер учурлу.

Уулга берген салымнын
Уурын билер бис күүндү.
Улу керекке амадап,
Үстүгип барар бис күүндү.

К. Төлөсов,

РСФСР-дин бичиичилеринин V съездинин делегады

СССР-дин ЈУУ-ЈЕПСЕЛДҮ ИЙДЕ-КУЧТЕРИНИНҢ КУНИ

В. И. Лениннин, Коммунистический партиянынҗакылтазыла, башкартузыла тӧзӧлгӧн Советский Черӱ ле Талайла јӱрер Военный Флот социалистический Тӧрӧлгӧ јеткер болбозын јеткилдеери јанынан каруулу задачаларын ак-чек бӱдӱрип турулар. Эмдиги байрам — Советский Черӱнин ле Талайла јӱрер Военный Флоттын кӱни ороон ичиндеги јаан политический ле иштеги кӧдӱрининин айлгазында темдектелет. Оны КПСС-тин XXVI съездинин жаркыны жарыдат. Съезд коммунистический строителствонын башталып јаткан уйе ӧйиндеги тартыжунын стратегиязын ле политиказын чокумдаар.

Советский черӱчилер бойынын албатызыла жагыс санаашӱӱлтелерлӱ јӱредилер. Партиянын ленинский маанызынын алдында чук туруп, олар съезди акту јӱрегинен уткыгылайт. Бистин ат-нерелӱ Јуу-јепселдӱ Ийде-кӱчтердин ончо јенӱлеринин ле узук јогынан ӧзӱп турган ийде-кӱчинин эн јаан тӧзӧлгӧзи — партиянын ойгор башкартузында. В. И. Ленин башкарган партияга баштадып, олар ичјанындагы контрреволюциянын ла ӧскӧ ороондордын интервенциязынын бириктирген черӱлерин оодо соккондор. Коммунисттердин ленинский партиязы Ада-Тӧрӧл учун Улу јууда советский албатынын ла онын Јуу-јепселдӱ Ийде-кӱчтеринин бастырателекейлик-исторический Јенӱзин тӧзӧӧчи ле ого кӧдӱреечи ийде болуп калган. Партиянын ла онын Л. И. Брежнев башкарган Тӧс Комитединин кичеемелинин ле башкартузынын шылтузында черӱ ле флот бу ӧйдӧ онон ары јаранып турулар. Олар бойынын ӧзӱминде чындыйы келтейинен жагы једимге јеткилеген, сырагай јап-јагы мылтык-јепселле, баштапкыкласный јуучыл техникала јепсенген, Тӧрӧлди ижемјилӱ корырына олардо не ле немелер бар.

Чылазыны јок килемји учун советский черӱчилер јаан быйанын партияга, башкаруга, албатыга айдып турулар. Ол килемјиге каруузын берип, олар јуучыл ла политический белетеништин пландарын, алган социалистический молјуларын јенӱлӱ бӱдӱрип, јалаңда, талайда, кейде таскамалын онон ары тыгыдып, сергелегин ле јуучыл беленин бийиктедип турулар.

Јаантайын јуучыл беленде болотоны — эмдиги өйдө Јуу-јепселдү Ийде-күчтердин төс задачазы. Телекейлик айалганын уур-кату өйинде бистин социалистический орооныстын коруланар ийде-күчи империализмнин агрессивный жүткүүлдерин кирелендирип, партияга ла башкаруга амыр сүүген тыш политиказын турумкай ла јана баспай өткүрер, коммунизмди төзөп бүдүрерине кыйалта јок керектү айалганы — амыр-энчүни тыгыдары учун тартыжар арга берет. КПСС-тин ачылатан XXVI съезди табылткан патриотический көдүрини советский албатынын амыр ижинин коручызын, бастыратекши амыр-энчүнин куйагын — Јуу-јепселдү Советский Ийде-күчтерди оноң ары тыгыдатан керекке иштеп јат.

БАЖАЛЫКТАР

Лениннинг ўрнаткени аайынча коммунистический эп-сүмеле иштеер	3
Өткөн бешжылдыктын итогтары	9
Коммунистический мораль ла буржуазиянын морали	15
Билтирлерди таркадар	21
Атеистический тазыктыруны тыгыдары	25
Журтхозяйственный производствогы ишчилердин акту бойларынын план-молжуларын чотоор эп-сүме	28
Албатынын адынан	32
СССР-дин Жуу-жепселдү Ийде-күчтеринин күни	37

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано к печати 18/II 1981 г. Усл. п. л. 2,32. Уч. изд. л. 1,95. Заказ 485. Тираж 500. Цена 4 коп. Формат 60×84¹/₁₆.
АН 00043.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

4 акча

ГОРНО-АЛТАЙСК · 1981